

DEME LÁSZLÓ

# Más hangok, más szobák

■ BODÓ VIKTOR-VINNAI ANDRÁS: „LEDARÁLNAK, ELTŰNTEM” ■

Bodó Viktor fesztelen és friss rendezése leveri Kafkáról a port, és lendületet visz a Katona műhelyébe. Ha igaz az anekdota, mely szerint Kafka hangosan nevetve olvasa fel barátainak *Az átváltozás* című elbeszélését, akkor igazán kaffkai hangot üt meg az előadás. A történet nagy vonalakban követi *A per* eseményeit. A Bodó Viktor–Vinnai András szerzőpáros elhagyja vagy félbeszakítja az eredeti regényben szereplő részeket, motívumokat, máshol viszont kibővíti, feltupíroz, ahogyan az előadás kívánja. Hogy példát is említsék: a regénybeli vesszőzés helyett az előadásban Rajkai Zoltán kézifúróval végrehajtott szájműtettel bünteti az örök kihágását, vagy így lesz a Leni nevű ápolónő két ujjá közti hártýából Szantner Anna helyes köldökzsinór-csonkokskája. Mielőtt azonban ortodox irodalomtörténészek tiltakoznának a regény tényeinek meghamisítása ellen, le kell szö-

felépített, perspektivikusan szűkülő folyosó, amely a nézőtér előtti szobába fut le négy-öt lépcsőn, klauszrofóbiás hangulattal megadja a kaffkai alaphangot. A kopott falból mindenféle ajtók, ablakok tárulnak fel, és polcrendszerek dőlnek ki: a túlsúfolt szecesszió kényelmetlen érzését Bagossy Levente öntötte formába. Van ebben a térszervezésben valami Anna Viebrock-i, mint ahogy az előadásban is van valami Christoph Marthaler rendezéseinek fergeteges kaján iróniájából. És feltűnik a giccs is! A faberakásos folyosóra füst áramlik, és a pirosas fényben musicalrészletek elevenednek meg. A mozgalmas revüelemek *A per* hideg világát ellenpontozzák, de meg is egyeznek álságosságában. Ahogy a folyosón énekelve halad előre például Ónodi Eszter (Bürstner kisasszony) mint sztár, mögötte a táncosok, körülötte a füstbe burkolt lepusztult környezet, előttük a világítótestekkel szegélyezett lépcsősor, az nemcsak a giccs színházi formájára, de a videoklipek kedvelt beállítására is utalhat. Nem stílusparódia ez, inkább metonimikus rend, amelyben Kafka és a *Chicago* dalszámái, valamint a popkultúra egymásba csúsztatva magyarázzák és indokolják egymást. A falfirkából előadascím lesz, s Kafka regénye a *ledarálnakeltűntem* utcán heverő motívumával gazdagodik, avagy fordítva. A lényeg az egész egységbe rendezésében van, s az előadás pontos arányérzékről tanúskodik. A színészi játék úgy lép túl időnként a pszichológiai realista és, mondhatjuk, Katona József színházi hagyományokon, hogy ezeket ugródeszkának használja, de stilizál is, ha a helyzet kívánja. Ahogy Nagy Ervin ide-oda cikázik a folyosón, az a csúcsa annak, ami mozgásban kifejezhető. Benne van a természetszerű zavarodottság, az évek óta ítéltre váró Block átvedlése ideges kisállattá. Rezes Judit, aki a hivatalszola feleségeként kínálkozik fel K.-nak, olyan lassan beszél és mozog, mint az ostobára szívott füvesek. Keresztes Tamás sajátosra koreografált mozgássorában, amikor tornádóerejű, de láthatatlan erők hatására a díszlet különböző pontjainak csapódik, megjelenik a kiszolgáltatottság, de érződik az ellenszegülés is. Nagyon jó, hogy K. nem tehetetlen, szerencsétlen, meggyötört áldozat, hanem egyszerűen csak áldozat, minden érzelmi sallang nélkül, de mindenképpen az, fel se



Rajkai Zoltán, Lengyel Ferenc, Ónodi Eszter, Nagy Ervin és Takátsy Péter

gezni, hogy az előadásnak nem állt szándékában a mű színházi adaptálása. A színpad szerint nem a Kafka-regény nyomán létrejött előadásról van szó, hanem a regény miatt volt szükség az előadásra. A kiáltványjelleg háttérben, a rendezői színház nyílt felvállalásában egy új generáció esztétikai elvárásai állnak. Nem azt mondom, hogy Bodó Viktor és alkotótársai feltalálták a posztmodern színházat, de a kaffkai világgal vállalt fiatalos rokonszenv ürügyén életre hívott előadás híd lehet a fiatalabb közönség felé. Újabb csatorna, melyen a kortárs szorongásos művészet a „világba vetettség” abszurd lelkiállapotát analizálhatja. A reálisból irreálisba átcsapó, ide-oda szörfözés impresszióhoz közeli hangulatai és víziószerű képei a filmet, azon belül is David Lynch művészetét idézik. Az amerikai mester méltán népszerű sejtelmes világa rokon Kafkáéval. Ha valaki emlékszik rá, hogy miért nem derül fény a *Mulholland Drive* kék dobozának rejtélyére, körülbelül megfejtette, miért tartóztatják le Josef K.-t. Feltűnő a hasonlóság a darab főszerepét alakító Keresztes Tamás profilja és a *Twin Peaks* című sorozat népszerű Cooper ügynökét játszó Kyle MacLachlan arcéle közt, ráadásul az utóbbi szintén játszotta Josef K.-t, de filmen. A *Twin Peaks* világában „mindig szólt a zene”, az előadásban is sokszor, de csak éppen hogy hallható iteratív dallamok lassú, ismétlődő motívumai igéznak szelíd borzongást a színházi térre. A Kamra előtere is játékban van, az itt zajló eseményeket a színpadot lezáró kétszárnyú ajtó kerete zárja „képernyőbe”. A színpad és az előtér mélységében

merül, hogy lehetne másként. Persze erről szól Kafka műve, de mégis... Van egy hazai sajátossága is az előadásnak. Josef K.-t Józsefnek szólítják, ami poén is, de a kedélyes hang csipetnyi magyaros ízt ad Kafkának. Huld ügyvéd egyenesen Jósának titulálja K.-t, meglebbentve ezzel a magyar hivatalok atyafiságos légkörét. Az ügyvéd szerepében Vajdai Vilmos szarkazmusba hajló otthonossággal jön-megy a hivatal világában, egyszer még egy nézőt is becsalna magához. Kun Vilmos Albert K.-ja és Olsavszky Éva Grubachnéja a kezdeti bizonytalanság után rátalál fiatalabb kollégáiknak gátlátalan, groteszk játékmódjára. Kun Vilmos ellenállhatatlanul komikus, mikor meztelenségét lepedővel takarva hordja le ifjabb K.-t erkölcsi szabadosága miatt. Nem lehet megfélemlíteni Tóth Zoltánról sem, aki Grubachné unokaöccseként költözik a folyosóra, de egyben K.-ra is ügyel mint öre, Willem. A két alak egybecsúsztatása gondolati bravúr. Tóth Zoltán gyakorlatilag végig színen marad, s bár a legtöbb jelenetben nem csinál többet, mint amennyit egy átlagos portás morog a székén, mégis állandóan jelen van. Fekete Ernő szórakozott vizsgálóbírója hibátlan alakítás, az életből ellesett abszurditás iskolapéldája. Magától értetődő szórakozottsággal kocogtatja felső fogsorát K. kihallgatása alatt, s miközben rutinkérdéseket tesz fel, egyre mélyebb érdeklődéssel ügyel a szájúregében keltett magas hangokra. Máskor nemtörődöm, természetes sietséggel vágja zsebre addig kavargatott kávéját. Remek alakítások követik egymást, kizárólag helyhiány miatt nem lehet mind-egyiket megemlíteni. A színészek összeállításai szinte már a kínosságig pontosak. A világról nyújtott láttelepet is nagyon pontosan, szépen bontja ki az előadás. Az első felvonás általános hangulata az abszurdan rejlő vicc és játékoság felszabadítását követi, érzékiséggel fűszerezve. K. nevetséges, rémülettől elcsukló hangú lázongása, a nőket illető visszafojtott bujasága, ami mégis felszínre tör, a hivatalszolga hátán hordott óriási iratszekrény stb. szokatlan, mégis alapvetően derűs keretet biztosít K. vergődésének. A második felvonásban ez az abszurd egyre vadabb színeket ölt, a hivatalnokok bulijában már az elviselhetetlenségig erőszakossá válik. K.-t kiveti magából a közösség, elveszti nemi identitását, amikor nőnek öltöztetik, agresszív asszociációkat keltő tárgyak bukkannak fel, például valaki gázmaszkban rohangál, végül felkerül a szellőzőnyílásra egy, leginkább Terry Gilliam filmjeiben preferált, homályos rendeltetésű, de megjelenésében is nyugtalanító, különös gépezet. A „*Ledarálnak, eltüntem*” cím megvilágosodni látszik, mikor a szerkezet K.-val a gyomrában működésbe kezd. Ami ezután jön, az az igazán karkai, elegáns téboly. K. ugyanis nem tűnik

Schiller Kata felvételei



#### Nagy Ervin és Mészáros Béla

el/hal meg, hanem kimászik a szellőzőből. Megrázza magát, mint aki hosszú álomból ébredt, majd megindul a kivilágított folyosón. Lassított képsor következik. Suhogva közelít K. felé egy pörgetett deszka, melyet kungfu-ügyességgel ártalmatlanít, majd rááll, és szörfözni kezd vele. Nincsen katarzis, se bukás vagy szomorkás töprengés a nyitva hagyott kérdéseken. K. ellenállása a happy end giccsmázába torkollik. Innentől kezdve K. könnyűszerrel lovagolja meg a hivatal hullámain: bedarálták egy olyan társadalomba, amelyben, K. regénybeli szavaival élve, a „hazugságot avatják világrenddé”.

#### BODÓ VIKTOR-VINNAI ANDRÁS: „LEDARÁLNAK, ELTÜNTEM” (Katona József Színház, Kamra)

Franz Kafka: A per című regénye nyomán. FORDÍTOTTA: Szabó Ede és Györffy Miklós. DÍSZLET: Bagossy Levente m. v. JELMEZ: Berzsényi Krisztina m. v. ASSZISZTENS: Budavári Réka. RENDEZŐ: Bodó Viktor.

SZEREPLŐK: Fekete Ernő, Takátsy Péter, Vajdai Vilmos, Kun Vilmos, Keresztes Tamás, Lengyel Ferenc, Ónodi Eszter, Rajkai Zoltán, Olsavszky Éva, Szantner Anna, Tóth Zoltán, Mészáros Béla, Rezes Judit, Kiss Eszter, Nagy Ervin.